

IA FA'ATUMAU LE SOIFUA MALŌLŌINA LELEI O A TATOOU FANAU

HAWKE'S BAY
District Health Board
Whakawāteatia

SIAKI LE TINO(PA'U) I ASO UMA

Fa'atumauna le māmā

- Fufulu māmā lima i taimi uma ile vai male fasimoli
- Taele pe tofu fo'i ile pafu i aso uma. Fa'amago lelei le tino(pa'u)
- Oti ma fa'amāmā lelei atigi lima

Taofi le pipisi male sosolo atu o fa'ama'i i isi tagata

- Aua ne'i fa'aaogā e isi mea olo'o fa'aaogāina e isi e pei o solo taele, ie afu, ofu palapalā, pulou, selu, vali mo laugutu mamago ma fagu vai
- Aua ne'i taele ma feausi pe ta'aalo i ta'aloga pa'i tino se ia vaganā ua pēpē lelei po'u

O isi auala ia fa'atumauna ai le malōlōina lelei ole tino(pa'u)

- Ai i aso uma fualaau fai sua ma fualaau aina
- Ai i aso uma meaai e iai porotini e pei o aano lē lōlōlo o manu fasi, fuamoa, meaai saina ole tofu po'o le i'a
- Ia lava le moe(8-12 itula)
- Ofu i ofu māmā
- Fa'atumauna le māmā o fafo ma totonu ole fale
- Tātā solo
- Tapē ma fa'availaau utu fiti mai meaola
- Fa'atumauna ma fa'amāmā lapisi i totonu ma fafo o le fale
- Fa'atumauna le māmā ole fale
- Ia fa'alautososo'o le Vekiumiina(vacuum) ma ia māmā le foloa
- Tatā, fa'asavili ma fa'alālā lelei ie moega

SIAKI LE TINO(PA'U) I ASO UMA

Siaki ma vaai lelei le tino(pa'u) i aso uma

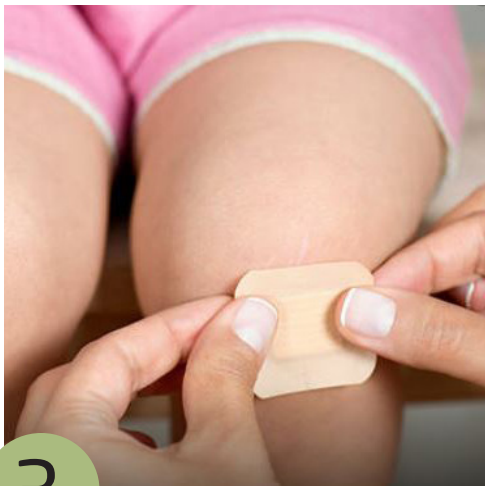

1. Siaki ma vaai lelei.

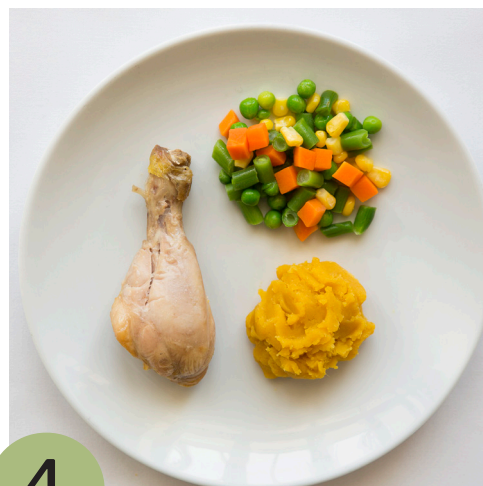
2. Fufulu & Fa'amāmā lelei

O le fufuluina o lima ole auala sili lea ona lelei e puipuia mai ai ile pipisi o siama

3. Ufiufi lelei

Ufiufi lelei ile fusi po'o le palasa ia taofia ai le pipisi o siama

4. Ai lelei

Ituaiga eseese o fualaau faisua ma fualaau aina

5. Ia lava lelei le moe

Mafai ai ona fa'aavanoaina le tino e malōlō lelei ma ia tupu.

TAUSIGA FAIGOFIE O LE TINO(PA'U)

Tamaititi olo'o soifua malōlōina lelei

1.

- Fufulu māmā lima ile fasimoli
- Ai fualaau aina ma fualaau faisua i aso uma
- Fa'atumau le māmā ole tino(pa'u)
- Ofu i ofu māmā
- Fa'atumau le māmā o totonu ma fafo ole fale
- Tātā fa'alausoso'o solo ma ieafu
- Tapē ma fa'availaau utu fiti mai meaola
- Fa'apupu'u ma fa'amāmā lelei atigi lima
- la lava ma lelei le moe

Tamaititi ua iai tama'i po'u

2.

- Fufulu māmā lima ile fasimoli
- Fa'amāmā ma ufi lelei lavea ma po'u ise fusi po'o se palasa
- Fa'apupu'u ma fa'amāmā lelei atigi lima
- Vaai lelei isi vaega ua a'afia ai lou tino(pa'u). Fa'ata'ta'iga; ma'i ole pa'u, ekesema(eczema). Fa'aaogā fagu'u ma kulimi
- Fa'aaogā lou lava solo ma lou ieafu
- A mana'omia se fesoasoani, fa'afeso'ota'i le tamaiti'i/ali'i itausi ma'i, kemisi po'o le foma'i

Tamaititi olo'o ma'i le pa'u ae le'o ma'i tele

3.

Vaai nei loa le foma'i, ali'i/tamaitai tausi ma'i pe afai ole po'u ua mūmū mai ma ua vaaia mea nei;

- Ua 2senimita le lap'oa pe tēlē atu.
- Aloua ma palagia.
- Ua tositosi mūmū mai
- Ua 2 aso e leai se suiga lelei
- E tu lata ile mata
- Pe afai ua fiva

Tamaititi olo'o ma'i le pa'u ma ua fa'asolo atu ina lē lelei

4.

- Vaai le foma'i ma siaki le tino(pa'u). Usita'ia faatonuga uma
- la fa'avave na tala mai i tua le talavai
- A fa'atonuna le inumia o fualaau tui. Tautuanā ia inu uma vai ma fualaau
- Aua nei inuina e isi au talavai
- Fa'atonu & vaai lelei le inuina o vai a tamaiti.
- A leai se suiga. Toe ave e vaai le foma'i

Tamaititi ua matuā papala le pa'u

5.

- Ua ono faalogoina e lau tama le tigā, fiva ma matua lagona le ma'i
- E tatau ona ave loa e vaai le foma'i po'o le falema'i e aunoa male toe fa'atali.

O ma'i ole pa'u a lē fōfōina, e ono o'o atu ai lava i isi ma'i leaga atu e lepetia ai le soifua.

TAUSIGA FAIGOFIE O LE TINO(PA'U)

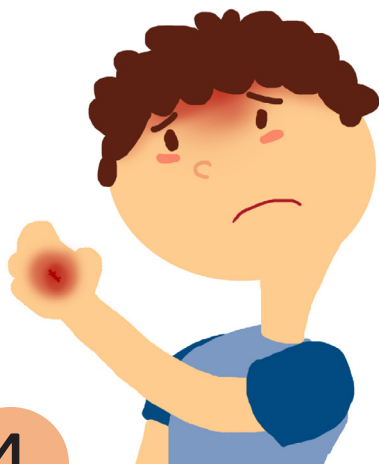
1. Tamaititi olo'o soifua malōlōina lelei

2. Tamaititi olo'o iai manu'a mitimiti, po'u ma isi ma'i ole pa'u

3. Tamaititi e lē o ma'i tele le pa'u

4. Tamaititi olo'o ma'i le pa'u ma ua fa'asolo atu ina lē lelei

5. Tamaititi ua matuā papala le pa'u

MO LE (TINO)PA'U IA MALŌLŌINA LELEI

FA'AMĀMĀ LELEI IAI

- Fufulu lelei lima i taimi uma i le fasimoli ma le vai.
- Solo mago lelei lima.
- Fufulu lelei le ma'i(po'u) i le vai ma le fasimoli.
- To'oto'o ma fa'amago lelei ma'i(po'u).
- Aua ne'i fa'aaogāina e nisi lou solo taele.
- Ia oti fa'apupu'u ma fa'amāmā lelei atigi lima

UFIUFI LELEI IAI

- Ia ufiufi ma pupuni lelei ma'i(po'u) i le fusi po'o le palasa.
- Ta'i tasi aso ma sui le fusi male palasa.
- A iai ni fesili po'o ua e popole fo'i i le tulaga ole ma'i(po'u), fa'amolemole talanoa i le tou alii/tamata'i tausi ma'i o le aoga olo'o iai lou alo, faletalavai, po'o le foma'i pe afai ete lē o mautinoa.

TAUSI LELEI IAI

Vaai le ali'i/tamata'i tausi ma'i, faletalavai, po'o le foma'i pe afai e vaaia mea nei i le ma'i(po'u) po'o le vaega o le pa'u ua mūmū mai;

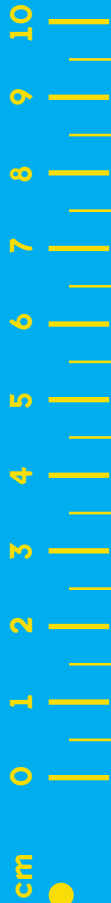
- Ua 2senimita le lap'oa ma tēlē atu.
- Aloua.
- Ua tositosi mūmū mai
- Fa'asolo ina lugā ma leaga tele
- Ua fiva, fa'asuati ma lē malosi lē Olo'o maua ai.

A fa'apea e tu'uina atu ni vaifōfō ma kulimi, ia usitai uma fa'atonuga ua tu'uina mai.

ALOFA LELEI IAI

Tausi ma fa'amāmā lelei lou tino(pa'u) ina ia taofia mai fa'ama'i pipisi ma isi gasegase leaga.

- Toaga e ai fualaau faisua ma fualaau taumafa mata(fuluti) i aso uma.
- Toaga e ai fualaau aina ma fualaau faisua
- Toaga e inu le vai

MO LE PA'U IA MALŌLŌINA LELEI

FA'AMĀMĀ LELEI IAI

UFIUFI LELEI IAI

TAUSI LELEI IAI

ALOFA LELEI IAI

ŪTU O LE ULU(ULU UTUA)

AUALA E TAOFIA AI: Ia sai ma fa'amau i luga laulu uumi. Aua ne'i fa'aaogāina e isi au selu ma palasi selu ulu, pa'u fa'amau ulu ma ou pulou. Palasi ma selu lelei lou laulu i aso uma. Siaki i vaiaso uma lou laulu. E maua ma pisia gofie lava so'o se isi mai utu o isi. Tusa lava pe māmā ma lelei lou laulu.

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i mo i latou 14 tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua lesitalaina

Ulua'i fa'ailo

Mageso le tuā ua tuataliga ma le tumutumu ole ulu
Ia sili atu ile fa'a-Tasi ona siaki lou ulu ile vaiaso

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i
E vaai fua tamaiti uma 14 tausaga ma lalo ifo pe afai ua lesitalaina aloaia ile latou foma'i. E iai talavai e tala fua atu mo le 14 tausaga ma lalo ifo.

Mea e ao ona fai

Tofu le ulu, fa'apāsī fa'atelē iai le konetisinā(conditioner) po'o le vai fa'amanogi ulu. Fa'aaogā le selu utu mata nini'i, amata selu mai i a'a o laulu seia o'o ile muli ulu.

E telē le avanoa e maua ai i utu ola
Ia sai ma fa'amau i luga laulu uumi

Aua le fa'aaogāina, vali ulu, kalasini, faga lagoon ma isi ituaiga o vailaau fili ona nei afaina tamaiti laiti

O siamupū(shampoo), vai fa'amanogi ulu po'o fasimoli e lē pēpē ai utu ulu

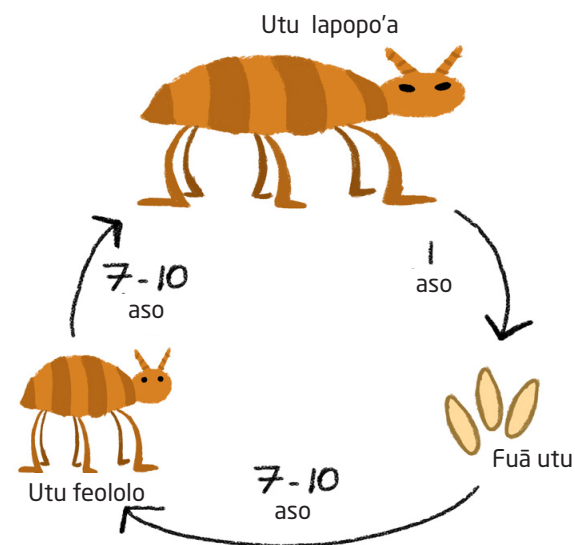
Olo'o maua fo'i vailaau e togafitia ai ulu utua mai foma'i ma fale talavai/kemisi

E taua tele le toe togafiti i totonu ole 7-10 aso ina ia tapēina utu ua toe fofoa mai i fuā utu

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi

- E sosolo ma pipisi pe a pip'i atu i ofu ma laei o isi (e pei o pulou, sikafu, ofu talaloa) pe tagofia fo'i meatotino a isi e pei o selu, palasi ma solo taele.
- O utu ulu e fetolofi e lē fepuna pe feausi fo'i

ŪTU O LE ULU(ULU UTUA)

LEAI SE TOTOGI

E vaai ai le foma'i mo i latou 14 tausaga ma lalo ifo

Na'o i latou ua lesitalaina

Ū, ŪINA, ŪTIA E INISETI

AUALA E PUIPUI MAI AI: Fufulu lelei le tino (pa'u) ile vai male fasimoli. Oti pupu'u ma fa'amamā lelei atigilima i taimi uma. Fafano lima i taimi uma. Fa'aaogā fagu ma kulimi tuli iniseti. Moa ma fa'apupu'u lelei le vao i tafā fale. Saāti ese vaito'a i fafo ma tanu vaega eleele oloo to'a ai le vai mai le fofoa ai o namu.

Ulua'i fa'ailo

Vaaia le fula mūmū
Ua mafo'e mai fo'i le
ogatotonu
Matuā mageso lava
O isi ū/utia e matua tigā
lava aemaise lava pe a ū e
apogaleveleve

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i pe a fa'apea;

- Ua fa'ateteleina le fula ma ua matuā tigā tele
- Ua aloūa

O le fula e mafua mai ile ōna mai le ū/utia po'o ua a'afia fo'i ile ma'i leaga ole pa'u e ta'u ole selulaite(cellulitis)

Mea e ao ona fai

Siaki lelei i aso uma ia māmā le ū & vaega ole tino ua utia
Fa'amamā le ū po'o le utia ile vai malūlū
Oti ma fa'amamā lelei atigilima ma atigivae o lau tama
Taofi ma taumafai e tu'u le valu pe a mageso le ū/utia
Fa'aaogā se mea e taofi ai le mageso e pei ole aisa, aloe pe fa'ainu le vai anetisimini(antihistamines)

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi?

O iniseti e pei o namu, utu ma filī po'o apogaleveleve fo'i e feavea'ia ma pipisi atu ai

Ū, ŪINA, UTIA E INISETI

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i
mo i latou 14
tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua
lesitalaina

MA'I SUA

AUALA E PUIPUI MAI AI: Fufulu lelei i aso uma le tino (pa'u) ile vai male fasimoli. Oti pupu'u ma fa'amamā lelei atigilima. Fafano māmā lelei a'o le'i faia fusiga ose ma'i sua, e fa'apenā fo'i pe ā mae'a. Ai fualaau aina ma fualaau fai sua i aso uma ma toaga e inu le vai.

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i mo i latou 14 tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua lesitalaina

Ulua'i fa'ailo

Patu mūmū po'o le fuafua ua ta'amilo ai le mūmū i autafa. E ono iloa atu ai se alou pa'epa'e pe samasama ile ogatotonu.

E ono mageso pe tigā fo'i.

Ole ma'i sua ua tēlē le mata e taūa ile fa'aperetania ole apesese(abscess)

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i pe a fa'apea ole ma'i sua;

- Ua tēlē le mata ma ua tigā tele
- Toe oso isi mata
- Silia ile vaiaso elē pē
- Ta'amilo ai le mūmū ile mata ole ma'i
- Oso ma mavaevae ai le mūmū fa'atamilo ile mata ole ma'i
- Ua tupu ma oso so'o ma'i sua i lau tama
- Ua ma'i ma fiva lau tama

Mea e ao ona fai

Alu sa'o nei loa e vaai le foma'i pe afai o oso le ma'i sua ile mata o lau tama.

Siaki ma fa'amamā ma'i sua i aso uma

Soka le ma'i sua ile vai mafanafana mole 20minute pe ufi ile solo ua fa'asūsū ise vai mafanafana.

A pā le ma'i, fufulu ese le alou male toto ise pepa solo.

Fufulu māmā lima a'o le'i tagofia le ma'i sua pe a mae'a fo'i.

Sui fusiga i aso uma

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi?

- Ole alou samasama/enaena po'o le toto mai le ma'i sua e mafai na sosolo ma toe oso ai isi ma'i sua.
- Ole oomi ole ma'i sua e mafai ona toe sosolo ai le ma'i

MA'I SUA

**LEAI SE
TOTOGI**
E vaai ai le foma'i
mo i latou 14
tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua
lesitalaina

GUTU PAPALA Po'u mai le aoga

AUALA E PUIPUI MAI AI: Fufulu lelei i aso uma le tino (pa'u) ile vai male fasimoli. Oti pupu'u ma fa'amamā lelei atigilima. Fafano māmā lelei a'o le'i faia fusiga ose ma'i sua, po'u ma papala e fa'apenā fo'i pe ā mae'a. Ai fualaaui aina ma fualaaui fai sua i aso uma ma toaga e inu le vai.

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i
mo i latou 14
tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua
lesitalaina

Ulua'i fa'ailo

Mafo'efo'e vaega o le tino elē o ufia e pei o lima, vae ma foliga

Ua liu po'u mafo'efo'e ma iai pa'upa'u samasama ua fa'asolo ina tupu ma tēlē lava i aso taitasi

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i pe a fa'apea;

- Ua oso po'u tulata i mata
- Silia ile 1-2 vaiaso elē pē
- Oso le mūmū i po'u, fufula ma aloua
- Ua fiva lau tama

A lē fōfōina, e ono o'o atu ai lava i isi ma'i leaga

Mea e ao ona fai

Alu e vaai le foma'i mo se fesoasoani ma ni talavai

Siaki ma fufulu māmā lelei po'u i aso uma

Ufi po'u ile ie māmā fusi po'o le palasa

Oti fa'apupu'u ma fa'amamā lelei atigilima ma atigi vae o lau tama

Taumafai e taofiofi le valu o po'u

Fufulu māmā lima ma solo mago lelei a'o le'i tagofia po'u, pe a mae'a fo'i.

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi?

E pipisi pe ā pa'i atu le alou, toto po'o sua o po'u ma papala i pa'u ma tino o isi

GUTU PAPALA

Po'u mai le aoga

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i
mo i latou 14
tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua
lesitalaina

PA'U MAGESO - OLE SIKEIPI (SCABIES)

AUALA E PUIPUI MAI AI: Fufulu lelei i aso uma le tino (pa'u) ile vai male fasimoli. Oti pupu'u ma fa'amamā lelei atigilima. Tātā ma fa'alālā lelei ie afu ma ie ufi moega. Toaga e ai fualaaui aina ma fualaaui fai sua i aso uma. Toaga fo'i e inu le vai.

O ulua'i fa'ailo

Ua vaaia ma aliali mai le mageso i vaega nei e pei o;

- Lima ma ogalima
- Sulugatiti male puimanava
- Va o tamatama'i lima
- Muli male vainofoi
- Aoao

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i pe afai;

- Ua palagia ma sosolo
- Mūmū ma tiga mai, vevela ma fufula toe aloua

Ose ma'i leaga tele ole pa'u le ma'i lea. Manatua e matuā tataui ona togafitua ile ma'i ole sikeipi tagata uma olo'o tou nonofo fa'atasi.

Elē fa'apea e mili ma u'u loa ile kulimi ona te'a ese ai loa lea. E o'o atu lava ile 4 vaiaso o mageso lava le tino

Mea e ao ona fai

Alu ile foma'i e aumai se kulimi mo tagata uma ile tou fale.

E matua pipisi gofie lava le sikeipi ma e tataui i tagata uma ona mili ma u'u tino ile kulimi tusa lava pe lē o mageso pe aliali mai.

U'u ma mili tino o tagata uma ile kulimi e amata mai le ulu e o'o i tama'i vae ma alofi vae. Aua le u'uina mata. Tu'u ma fa'amoe ai laia mo le po atoa.

Tātā uma ile vaivela ieafu, solo, lavalava na fa'aaoga pe tu'u ese uma ma saisai mau ise taga pepa iila mole 5 aso.

Taofi uma mai tamaiti ile toe o i aoga se'i mae'a le aso e tasi talu ona uma ona mili ma u'uina o latou tino.

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi?

E sosolo ma pipisi pe a fa'apea e felata a'i ma pipi'i tino mose fa'ataitaga; u'ulima, fusifusi, momoe fa'atasi feofua'i i ofu ma lavalava e tasi fa'apea fo'i le fa'aaogaga fa'atasi o ie afu ma aluga.

O le ma'i lenei ole sikeipi elē nofo i le kapeta, nofoa po'o meafale.

PA'U MAGESO - OLE SIKEIPI (SCABIES)

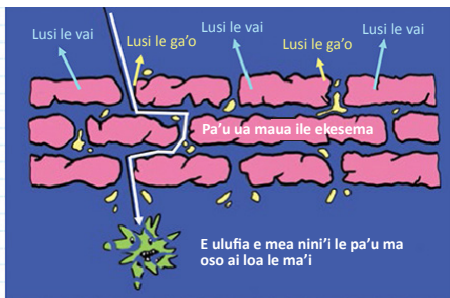
MA'I OLE PA'U - EKESEMA (ECZEMA)

AUALA E PUIPUI MAI AI: U'u le tino i taimi ma su'e le mafuaaga e oso ai le ekesema?

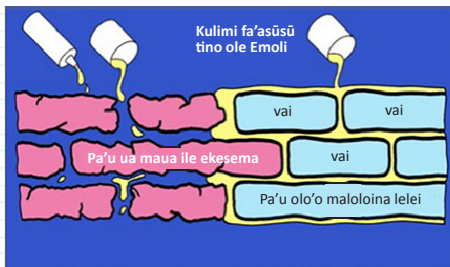
TINO (PA'U) MALOLOINA LELEI

TINO (PA'U) UA MAUA ILE EKESEMA

OLE (PA'U) PE'A U'UINA LELEI ILE KULIMI

Ulua'i fa'ailo

Mago, mageso toe mūmū mai le pa'u

O mea e ao ona fai:

Toaga e fufulu māmā le pa'u ua a'afia Fa'aaogā le kulimi elē iai se fasimoli U'u ma fa'asū-sū le pa'u pe afai e mago ma mageso ma ia fai fa'atele ile aso. Oti ma fa'amāmā i taimi uma atigi vae/ lima o lau tama ma taumafai e taofiofi le valu.

Vaai le foma'i pe afai o ala so'o lau tama i po misia ma le toe alu fo'i ile aoga ona ole ma'i ole ekesema

Afai e leaga tele

Vaai loa le foma'i pe afai;

- Ua tigā ma ua amata ona fulafula mai vaega ole pa'u ua a'afia.
- Ua aloūa mai le vaega ole pa'u ua maua ile ekesema

Fa'apefea ona sosolo ma pipisi?

O le ma'i ole ekesema elē pipisi

O le ekesema(eczma) ose ma'i ete fanau mai ma oe. O seula ole tino(pa'u) e tai pei oni puipui piliki. O pa'u o tamaiti e maua ile ekesema e tai foliga ose puipui piliki e leai se simā o pō a'i. O lona uiga e mafai ona sola ese mai le vai e ala mai ile vai piliki ma o'o ai ina mago ai loa le tino. O le pefu fo'i mai fuga o laau, siama, ma le palapala olo'o i fafo ma pip'i ile tino e mafai ona ulufia vaipiliki nei ma sao ifo ai i totonu ole tino(pa'u) ma mafai ai loa ona maua ai le fula, mūmū male mageso ole pa'u. Ole Kulimi la male U'u, e tai pei ole afuafu pito i luga lea e iai le vali e nate taofia mai ai le pefu ma siama nei mai le sao atu i mai totonu. E le gata i lea ae matua fesoasoani tele fo'i le vaega lenei ile taofiofia mai ole vai auā le fa'asū-sūina ai ole tino(pa'u) mai le alu ese atu ae ia fa'atumauiina ai lelei male malosi o le tino(pa'u).

MA'I OLE PA'U - EKESEMA (ECZEMA)

LEAI SE TOTOGI
E vaai ai le foma'i
mo i latou 14
tausaga ma lalo ifo
Na'o i latou ua
lesitalaina

O VAILAAU MA FŌFŌ MAORI OLE "LOGOĀ LAKAU"

Fa'aaogāga ta'atele o Vailaau ma Fōfō Maori mo ma'i eseese ole pa'u

Kawakawa(ole laau Maori e manogi pei se pepa): saka, taai ma ula, saka ile āūsa lau e fōfō ai le ma'i o le pa'u e mafua mai i feusua'iga. O lau ato'atoa e ufi ai ma fusi ai man'ua.

Koromiko(hebe): tu'itu'i lau ma po a'i le papala

Mamaku: (olioli uliuli): tu'itu'i le pa'u ma fusi ai le ma'i sua, lavea, mūmū, paka, ma'osia ma mū ile la

Karamu(coprosma): matuā fa'atele ma ia saka fa'apala lau ma po a'i le manu'a ma po'u. Ole apulupulu e fōfō ai le sikeipi

Kumarahou(gumdigger soap): faapuna le vaivela ma togi iai lau. To'oto'o ai manu'a ma isi ma'i ole pa'u

Manuka, Kanuka(lauti mūmū & lauti pa'epa'e) lagilagi fatu ma to'oto'o ai le manu'a; ole u'u e tapēina ai siama; ole apulupulu e po a'i mu ma lavea.

Mahoe(whiteywood): pa'u laau - pito i totonu e fai ai mu; saka lau e fōfō ai le sikeipi

Makomako(wineberry): o lau e saka e fa'aaogā i ma'i sua ma mu

Toot, (tutu) Tupakihi: o tatupu ma lau e tu'i ma fusi ai manu'a ma ugaōa

Harakeke, Korari(flax): lau ma a'a e tu'itu'i e fōfō ai manu'a, ma'i sua, fulafula ma lima ma vae mai le malūlū; ole sua o le a'a e tapē ai lafa, paka ma pa'u mageso; ole apulupulu e tapē ai fo'i lafa, fōfō ai manu'a mu ile afi ma mu ile la

O VAILAAU MA FŌFŌ MAORI OLE "LOGOĀ LAKAU"

Kawakawa
(Māori pepper tree)

Koromiko
(Hebe)

Mamaku
(Black tree fern)

Karamu
(Coprosma)

Kumarahou
(Gumdigger's soap)

Manuka, Kanuka
(red tea tree, white tea tree)

Mahoe
(Whiteywood)

Fesili
muamua ile
Vaega Logoā
Lakau

Makomako
(Wineberry)

Toot, Tutu, Tupakihi
(Tutu)

Harakeke, Korari
(Flax)

O le Logoā, o Vai & ma Fōfō Maori ia e fai mai i laau. E fō fō ma lomilomi ai le tino ma e fa'aaogāina fo'i mo fōfō fa'ataulasea

FA'AINUMAGA SA'O O VAI/FUALAAU O LE PARASITAMŌ

O le a lenei fualaaui ole parasitamo?

- Parasitamo(pamole poo penatola) o fualaaui fa'ate'a tigā ia
- Elē tulimoe pe fia moe ai lau tama
- E mafai ona fa'aaogā mo tamaiti ma pepe e 3 masina le matutua.
- O pepe ei lalo ifo e ao ona fesili pea ile foma'i.

O fea e teu lelei ai fualaaui ma vai ole parasitamo?

- Ia tu'u maualuga ma mamao ese ma elē au iai tamaiti
- Teu ma loka lelei ise kapoti e fai se loka
- Mafuaaga Masani lava e onānā ai tamaiti ona ua maua e tamaiti mea e tu'u ai vai ma sa'oloto ai loa.
- Elē tu'u aisaina o lona uiga elē tau tuuina fua ile pusa aisa
- E tataui ona iai le loka ile ufi/momogo e taofia mai ai le tatalaina e tamaiti.

E manaomia e la'u tama lenei fualaaui?

- Fa'atoā ave iai le parasitamo pe a mana'omia
- O le fiva lava ia, ole tali masani lea ale tino e tali atu i ma'i ma elē leaga. Elē fa'apea ole fiva mai loa ma ave loa iai le parasitamo.
- Afai e tigaina tele lau tama ona ole fiva, ona fa'atoā ave loa lea iai o le parasitamo e fa'ato'a malie ai.
- E fautuaina le aua ne'i fa'ainua tamaiti ma pepe ile parasitamo a'o le'i faia tui puipui pe fa'ainu fa'alau soso'o fo'i pe a mae'a tui puipui nei mea ane ua le malolosi ai. Ma ua iai fa'amaoniga mai i sa'iliga ua atagia ai le lē lelei o tui puipui ona o lea tulaga.

A fa'afefea pe a ova le inuina e la'u tama o lenei fualaaui

- E ono fa'aleagaina le ate o lau tama peā tele tele le inu ile parasitamo
- A fa'apea ua tele tele le inu e lau tama, valaaui nei loa le tou foma'i po'o vaega o Vailaaui Oona ma e Ua Onānā ile 0800 764 666 poo 0800 611 116
- Fa'ailo ua iloa ai ua onā. Ua foliga ma'i ma tau fa'asuati mai, suati, tātā le manava, samasama le tino(pa'u), le mautonu ma tautuli moe fa'asolo atoa.

Fa'atalitali seia uma le 4 itula pe sili atu fo'i fa'atoā toe fai lea o le isi inumaga. Aua ne'i sili atu ile 4 inumaga ile aso.

FA'AINUMAGA SA'O O VAI/FUALAAU O LE PARASITAMŌ

O le a le fua sa'o?

È fua le malosi o le vai e fa'ainu ile mamafa o lau tama male malosi ole vailaau olo'o ile pasitamolō ua tuuina atu. Ia fua muamua le mamafa o lau tama ona taga'i ai lea ile lisi mo fua o inumaga ma fua aga'i iai le inumaga sa'o.

Fesili ile fale talavai mo se tui e fa'ainu ai le vai e lelei e sa'o lelei ai le fua.

Fua mo Inumaga

Mamafa ole tamaititi (kilo kalama)	120mg/5mL Mili kalama/lita	250mg/5mL Mili kalama/lita
5kg or less (5kilo ma lalo ifo)	Ask doctor (Fesili ile foma'i)	Ask doctor
6.5kg (Kilo kalama)	4mL (mili Lita)	2mL (mili Lita)
8kg (Kilo kalama)	5mL (mili Lita)	2.5mL (mili Lita)
10kg (Kilo kalama)	6mL (mili Lita)	3mL (mili Lita)
15kg (Kilo kalama)	9mL (mili Lita)	4.5mL (mili Lita)
20kg (Kilo kalama)	12mL (mili Lita)	6mL (mili Lita)
30kg (Kilo kalama)	18mL (mili Lita)	9mL (mili Lita)
40kg (Kilo kalama)	25mL (mili Lita)	12mL (mili Lita)

**Fa'atalitali seia uma le 4 itula pe sili atu fo'i fa'atoā toe fai lea o le isi inumaga.
Aua ne'i sili atu ile 4 inumaga ile aso.**

OLA MALOLOINA LELEI O LE GUTU

VAAIGA LELEI O NIFO O LAU TAMA

PALASI/FUFULUGA

Fesoasoani ile palasi/fufuluga

Fafo ma totonu

Feanu, aua le pūpū

Sisi i luga le laugutu

TOAGA E FA'AFIAFIA MA FA'AVI'IVI'I

Manatua aua ne'i galo ete fa'amalō
ma vi'ivi'i lelei lau tama mole palasiga
male fufuluina o ona nifo aemaise le
aulelei o lana ataata

Fale Fa'inifo o lo' o i Nu'u ma Pitonu'u o Hawke's Bay

Aoga a Hastings Tutotonu
409B Hastings St Sth
Ph 873 4860

Aoga a Mahora
806 Tawa Place
Hastings
Ph 873 4861

**Mo Flaxmere - Soifua
Maloloina ale Totara**
Totara Health
Cnr Chatham Rd & Caernarvon
Drive
Flaxmere, Hastings
Ph 833 5742

Aoga a Havelock North
13 Nimon Street, Havelock
North
Ph 873 4862

Aoga a Onekawa
235 Kennedy Road
Napier
Ph 873 4863

Aoga tulaga lua a Tamatea
15 Freyberg Avenue,
Tamatea
Ph 873 4864

Aoga a Greenmeadows
Osier Road, Greenmeadows
Phone 844 7023

Mo Waipukurau
5 South Service Lane
Waipukurau
Ph 06 858 6725

Mo Wairoa - Kolisis o Wairoa
10 Black Street
Wairoa
Ph 06 838 9721

OLA MALOLOINA LELEI O LE GUTU

IA SILI ATU ILE TAI FA'A - 2 ILE ASO ONA PALASI MA FUFULU NIFO

FEANU, AUA
LE PŪPŪA
Fufulu fafo,
totonu, aulamu, tainifo
I luga ma lalo male
lauaufaiua

TU

TAOTO I LALO

NOFO

Meaai maloloina maua ai = Nifo le mama'i

Fai ma toaga e siaki ele fomai nifo

IA MAFANAFANA LELEI LE FALE

Tatala ie fa'amalama ile ao ae tapuni ile po.

O fa'amalama e sau ai le la i totonu ile ao. Tapuni ie fa'amalama ae le'i goto le la e taofia ai i totonu le mafanafana ma poloka ai i fafo le malūlū ile po.

Taofia le sao mai ole malūlū i totonu olou fale. Pupuni avanoa olo'o i faitoto'a ma vaifaitoto'a, fa'amalama ma afi tafu mai le sao mai i totonu.

Ole taofia ole malūlū mai le sao mai, e fesoasoani e vave lea e fa'amafanafana lou fale fa'aitiitia ai tupe e alu ai.

Siaki ma ia mautinoa ua fetau lelei le afi tafu ma masini fa'avevela mo lou fale.

Ole fetau lelei ole afi tafu & masini fa'avevela mole fale e faigofie ai ona fa'amafanafana ma fa'aitiitia ai le seleni e alu ai. O afi tafu & masini fa'avevela e eseese uma lava le malolosi male tele ole sūsū e sau ai. Filifili lelei le afi tafu male fa'avevela e fetau lelei ma sili atu. Ole ituaiga elē tele fo'i se sūsū e sau ai.

Siaki lou fale po'o ua utu ma fa'atumu e poloka ai le malūlū. A fa'apea e leai, e mafai ona e maua le fesoasoani fua e leai se totogi e fai fua ai.

Ole utu ma fa'atumu olou fale ole tasi lea o auala e pito sili ona lelei e fa'amafanafana ai lou fale.

Tatala fa'amalama ma (fa'a-savili) mo nai minute i aso taitasi.

Ole ea felesi e fesoasoani tele lea e fa'amago ma fa'afaigofie ai ona fa'amafanafana lou fale, ma fa'aitiitia ai le taugatā ole fa'amafanafanaina o lou fale

Tatala fa'amalama ile umukuka pe a kukaina meaai fa'apea fo'i le fale taele pe a taēle e fa'asavili ai ma fa'aalu ai le sūsū i fafo.

Ole faia o lenei faiga e fesoasoani ai lea e fa'atumau ai le mago lelei male matūtū o lou fale ma faigofie ai ona fa'amafanafana ma laititi ai fo'i le tupe e alu ai.

Solo ese ni sūsū o to'a i puipui ma totonu o fa'amalamalama.

Ole faia o lenei faiga e fesoasoani ai lea e fa'atumau ai le mago lelei male matūtū o lou fale ma faigofie ai ona fa'amafanafana ma laititi ai fo'i le tupe e alu ai.

Fa'amamago tagamea i fafo po'o totonu ole fale ta'avale.

E taofi ai i fafo le sūsū mai le tagamea ma ia aua ai ne'i sao mai i totonu o lou fale.

Fa'aaogā le vailaau e tātā ai mea papa'e(bleach) po'o le vigea e fufulu ese ai limulimu olo'o to'a ile tauluga ma le puipui ole fale.

O limu e fiafia e ola i mea sūsū ma e mafai ona a'afia ai le Soifua malōlōina o lou aiga.

Ia momoe -fa'avāvā tamaiti ma ia aua ne'i felata'i ulu pe a momoe.

Ole mafatua ma fetalei o tamaiti a'o momoe, e pisia ai ē e le'o mama'i. Ole tasi fo'i lea o mafuaga o le pipisi ole siama ole fa'a'i ole sitelepu.

Fa'afesaga'i vae ma momoe

Tasi lea faiga e mamao mai le ulu o le isi tamaititi mai le isi tamaititi aemaise lava pe a fa'apea e momoe fa'atasi.

Nai fautuaga pupu'u lelei nei e fa'amafanafana atili ai lou fale

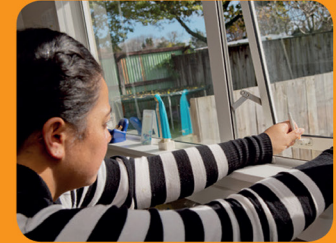
Fa'amatalatala ie fa'amalama

Tapunipuni le sao mai ole ea malūlū

Fa'amatalatala fa'amalama

Fa'amatala fa'amalama o umukuka/faleese

Solo ese le sūsū o fa'amalama

Fa'amago i fafo tagamea

Fa'amafanafana lelei le fale

Utu vai laupapa i vavae puni malūlū mo fale

Tinea ma fufulu ese le limu

Tu'u vāvā mea e momoe ai tamaiti

Fa'afesaga'i vae ma momoe

rheumaticfever.health.govt.nz

NUMERA E FESO'OTAI AI

LAINA O VAEGA FESOASOANI MO FUALAAU & AVA MALOSI ☎ 0800 787 797

VAEGA MO MA'I OSO A NIU SILA 🖥 www.allergy.org.nz

VAEGA OLE MĀNAVA HAWKE'S BAY ☎ 0800 278 462 (0800 asthma)

VAEGA O LE SOIFUA MALOLOINA O FILIFILIGA A KAUNUUNU 🖥 www.choices.maori.nz

POLOKALAME MO FALE MALOLOINA LELEI ☎ 06 879 9440 ☎ 027 333 8327

FALEMA'I TELE A HAWKE'S BAY ☎ 06 878 8109

VAEGA O A'OA'OGA FA'ASOIFUA MALOLOINA 🖥 www.heathed.govt.nz

VAEGA E ATIA'E AI LE SILAFIA I MATAUPU TAU LE SOIFUA - NAPIER ☎ 06 834 1815

LAINA MO LE SOIFUA MALOLOINA ☎ 0800 611 116

VAEGA FAUFAUTUA MO TUI PUIPUI ☎ 0800 466 863 (0800 immune) 🖥 www.immune.org.nz

LAINA VALAAU OLE "ETE FIA TALANOA ☎ Free call or text any time 1737

SOIFUA MALOLOINA O NIFO MALE GUTU ☎ 0800 825 583 (0800 talk teeth)

OLE TATOU SOIFUA MALOLOINA A HAWKE'S BAY 🖥 www.ourhealthhb.nz

VAEGA O LESITALA MOLE O SOIFUA MALOLOINA LAUTELE ☎ 0800 933 922

VAEGA TU TOTONU MO VAILAAU MAË E ONĀNĀ I VAI OONA ☎ 0800 764 766 (0800 poison)

VAEGA A PALEGEKĒ (PLUNKET) ☎ 0800 933 922

VAEGA SOIFUA MALOLOINA MAORI A TE KUPENGA HAUORA I AHURIRI ☎ 06 835 1840 🖥 www.tkh.org.nz

VAEGA SOIFUA MALOLOINA MAORI A TE TAIWHENUA O HERETAUNGA ☎ 06 871 5350 🖥 www.ttoh.iwi.nz

VAEGA MAORI MO TAMAITI IA MALOLOSĪ A TAMARIKI ORA ☎ 0508 826 274 (0508 tamariki)

VAEGA E SULUFA'I IAI FAFINE & TAMAITA'I ☎ 0800 733 843 (0800 refuge)